

СТРАТЕГІЯ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ГОСПОДАРСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ КАРПАТСЬКОГО РЕГІОНУ

У статті досліджено особливості стратегії підвищення ефективності використання господарського потенціалу Карпатського регіону. Встановлено, що на сьогодні глобальний рівень чинить значний вплив на становище України та її регіонів. Проаналізовано основні дефініції стратегічного управління розвитком господарського потенціалу регіону. Виокремлено особливості стратегічного управління розвитком господарського потенціалу регіону. Описано співвідношення цілей і засобів економічного розвитку в довгостроковій перспективі, що визначені Президентом України. Охарактеризовано нормативно-правові документи стратегічного управління розвитком України та її регіонів та виокремлено проблеми у стратегічному управлінні розвитком господарського потенціалу. З'ясовано позитивні і негативні сторони стратегічного управління розвитком господарського потенціалу регіонів. Встановлено, що позитивним є можливість імплементації кращих провідних світових практик для нашої держави, а негативним – відсутність єдиного бачення прогнозу і управлінської діяльності у даному напрямку, що регламентується різними нормативно-правовими актами, а також розрізненість в методичних і методологічних процедурах щодо розробки планів, прогнозів та стратегій, як на загальнодержавному, так і на місцевому рівнях.

Ключові слова: господарський потенціал, ефективність управління, Карпатський регіон, стратегія, бачення, стратегічне управління, оперативне управління.

А. В. Машіка. СТРАТЕГИЯ ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ХОЗЯЙСТВЕННОГО ПОТЕНЦИАЛА КАРПАТСКОГО РЕГИОНА. В статье исследованы особенности стратегии повышения эффективности использования хозяйственного потенциала Карпатского региона. Установлено, что на сегодня глобальный уровень оказывает значительное влияние на положение Украины и ее регионов. Проанализированы основные дефиниции стратегического управления развитием хозяйственного потенциала региона. Выделены особенности стратегического управления развитием хозяйственного потенциала региона. Описаны соотношения целей и средств экономического развития в долгосрочной перспективе, определенных Президентом Украины. Охарактеризованы нормативно-правовые документы стратегического управления развитием Украины и ее регионов и выделены проблемы в стратегическом управлении развитием хозяйственного потенциала. Выяснено положительные и отрицательные стороны стратегического управления развитием хозяйственного потенциала регионов. Установлено, что положительным является возможность имплементации лучших ведущих мировых практик для нашего государства, а отрицательным – отсутствие единого видения прогнозу и управленческой деятельности в данном направлении, что регламентируется различными нормативно-правовыми актами, а также разрозненность в методических и методологических процедурах по разработке планов, прогнозов и стратегий, как на общегосударственном, так и на местном уровнях.

Ключевые слова: хозяйственный потенциал, эффективность управления, Карпатский регион, стратегия, видение, стратегическое управление, оперативное управление.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Сучасний стан економіки і тенденції економічних перетворень в регіонах України зумовлюють необхідність використання якісно нового підходу до управління господарським потенціалом регіонів для досягнення стійкого розвитку. Брак інформації про кількісні та якісні характеристики господарського потенціалу ускладнює формування стратегії розвитку регіону, а отже, знижує можливості його сталого зростання.

Процеси, що відбуваються в регіонах України, зокрема у Карпатському, значною мірою залежать від управління. Саме через різні інституції держава взаємодіє з суб'єктами господарювання та суспільством. Особливо така взаємодія стосується сфер господарювання, оскільки господарство не може повною мірою обійтися без вдалого управління. Так і господарський потенціал регіону значною мірою залежить від вдалого стратегічного управління, чому і буде присвячена дана стаття.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Проблемам стратегічного управління розвитком регіонів займалися такі провідні науковці, як Василенко В.А. [1], Диха М.В. [2], Іванова Н. С. [3], Костюк І. В. [4], Мавко П. [5], Мартиненко М.М.

[6], Рохчин В.Е. [16], Скібіцький О.М. [17], Шершньова З.Є. [18], Швайка Л.А. [19], Ярошенко І. В. [20] та інші. Проте, в науковій думці бракує комплексного дослідження стратегії підвищення ефективності використання господарського потенціалу Карпатського регіону, чому і буде присвячена дана стаття.

Мета статті полягає у з'ясуванні особливостей стратегії підвищення ефективності використання господарського потенціалу Карпатського регіону.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дослідження стратегічного управління господарським потенціалом регіону зумовлена наступними чинниками [3, с. 122]:

По-перше, забезпеченням гармонійного розвитку людини та власного рівня її добробуту, як інструменту економічного та соціального становлення регіональної політики, що є основною метою діяльності демократичної держави та ключовими вимірами прогресу сучасного суспільства.

По-друге, регіональна політика зорієнтована на створення відповідних умов для досягнення екологічно безпечного соціально орієнтованого

економічного розвитку, який у сучасній економічній літературі одержав назву «сталій розвиток».

По-третє, необхідною умовою стратегічного управління регіоном є якісне й ефективне державне управління. Підвищення якості державного управління є розбудова потенціалу місцевих органів влади, що забезпечується через децентралізацію державного управління – регіоналізацію. Регіоналізація управління означає децентралізацію управління, при якій центральні органи влади делегують регіональним органам повноваження і відповідальність за ефективне прийняття рішень з питання розвитку відповідного регіону. Регіон у цьому випадку виступає адміністративно територіальною одиницею – область. Необхідність регіоналізації викликана ростом масштабів суспільного виробництва, ускладненням управління і зменшенням можливості враховувати в центрі особливості кожного регіону.

Отже, з метою з'ясування особливостей стратегії підвищення ефективності використання господарського потенціалу Карпатського регіону зупинимось коротко на основних дефініціях стратегічного управління розвитком господарського потенціалу. Розпочнемо з самої сутності поняття «стратегія».

На думку Л. Швайки, стратегія – це узагальнена модель майбутнього стану економіки та планових дій щодо його досягнення, яка встановлює основні напрями, цілі та пріоритети діяльності, визначає критичні ресурси та необхідні нововведення, містить засоби реалізації пріоритетів та індикатори досягнення планованого результату [19].

Більш повне і змістовне, на нашу думку, визначення цієї категорії дав І. Костюк, який стверджує, що стратегія – це сукупність дій визначення способу передбачити майбутнє, визначити можливі шляхи негативного впливу на країну і заходи для його запобігання, а також розроблення методів для досягнення вищого показника економічного та соціального рівня розвитку. Отже, стратегія економічного розвитку – це набір рішень, розроблених виходячи з можливостей країни і її поточного стану, що в перспективі забезпечить вихід держави на нові ринки збуту, зміцнення власної валюти, покращення рівня життя населення, збільшення експорту товарів, прискорення власного виробництва, зниження залежності від іноземних енергоносіїв [4].

Стратегічному управлінню передують стратегічне планування, оскільки воно більше підходить до розроблення стратегії, а якраз управління, до її реалізації.

На сьогодні існує багато думок науковців, щодо визначення категорії стратегічного планування. З. Шершньова стверджує, що стратегічне

планування – це систематизовані та більш менш формалізовані зусилля усієї організації, спрямовані на розробку стратегій, оформлення їх у вигляді стратегічних планових документів різного типу, організацію виконання цих стратегічних планів, проектів і програм [18, с. 421].

О. Скібицький дотримується думки, що стратегічне планування – це управлінський процес розробки стратегій, що сприяють виживанню [17, с. 48].

М. Мартиненко дотримується іншої думки, а саме довгострокове комплексне планування, орієнтоване на кінцеві результати [6, с. 48].

Погоджуємося з науковцем В. Василенко, що вважає, що стратегічне планування – це набір (вибір) конкретних дій і рішень, що починаються керівництвом і ведуть до реалізації стратегій, що забезпечують реалізацію досягнення поставлених цілей [1, с. 366].

Також цікавим є твердження В. Рохчин – особливий вид стратегічної діяльності, яка полягає у розробці стратегічних рішень, які передбачають встановлення таких цілей та стратегій поведінки об'єктів управління, реалізація яких забезпечить їх функціонування в довгостроковій перспективі, швидку адаптацію до умов зовнішнього середовища [16, с. 11].

Визначившись що таке стратегія і стратегічне планування можемо узагальнити і запропонувати власне визначення стратегічного управління розвитком господарського потенціалу, як набір заходів, інструментів та важелів впливу на розвиток регіону у відповідності з розробленою стратегією, що досягається завдяки спільним зусиллям органів влади, бізнесу та громадськості і в результаті чого відбувається сталий розвиток регіонів і держави загалом та утримуються конкурентні позиції на глобальному рівні.

Для розробки стратегії підвищення ефективності використання господарського потенціалу Карпатського регіону органам регіональної влади необхідно володіти певним набором інформації.

Отже, під час реалізації стратегії підвищення ефективності використання господарського потенціалу Карпатського регіону повинна бути наявна наступна інформація:

- визначені стратегією регіону заходи, що стимулюють розвиток господарського потенціалу;
- генеральний план міста для аналізу території за пріоритетними призначеннями;
- галузеві програми для аналізу проблем галузей та шляхів розв'язання;
- зокрема найважливіші поточні проблеми згідно з планами господарського розвитку;
- фінансовий аналіз відповідно до бюджету;
- співвідношення державних, регіональних

та інших фінансових ресурсів, що спрямовуватимуться на виконання програми подолання депресивності регіону;

- інвестиційні проекти для аналізу інвестиційних привабливих регіонів;
- екологічні програми для екологічного аналізу та рішень;
- визначені терміни розроблення та внесення цих програм та проектів [5].

Саме стратегія насамперед передбачає співвідношення цілей і засобів розвитку господарського потенціалу в довгостроковій перспективі, які для нашої країни визначені Президентом України як [2]:

1) розбудова сучасної, конкурентоспроможної держави, головними характеристиками якої мають бути верховенство права і розвинута правова культура, збалансована представницька демократія, сильне самоврядування, дисциплінований і мобільний державний менеджмент;

2) гуманізація розвитку, що означає збільшення соціальних інвестицій у людський капітал, формування сучасної інфраструктури життєзабезпечення. Так, пріоритетами реформування було визначено модернізацію систем освіти та охорони здоров'я, підвищення соціальних стандартів, становлення культури творчого використання вільного часу та розвиток національних культурних індустрій;

3) запровадження прогресивної моделі розвитку, яка поєднує тактику реформаційних змін із стратегічними орієнтирами та пріоритетами соціально-економічного розвитку з метою забезпечення ефекту «безперервної модернізації».

Станом на сьогодні в нашій державі склалася розрізнена практична та наукова ситуація стратегічного прогнозування і управління в різних сферах господарської діяльності та на різних територіях, що має як позитивні, так і негативні сторони. Позитивним, наприклад, є можливість імплементації кращих провідних світових практик для нашої держави, а негативним – відсутність єдиного бачення прогнозованої і управлінської діяльності у даному напрямку, що регламентується різними нормативно-правовими актами, а також розрізненість в методичних і методологічних процедурах щодо розробки планів, прогнозів та стратегій, як на загальнодержавному, так і на місцевому рівнях.

Варто зазначити, що існуюча в Україні система прогнозування розвитку регіонів, має низку негативних факторів, які суттєво ускладнюють та знижують якість прогнозів. Це відсутність єдиної методологічної бази та методичного забезпечення регіонального прогнозування та планування, програмного забезпечення та інформаційного простору, обмеженість у використанні методів

економіко-математичного моделювання, незадовільна або недостатня якість та повнота первинних даних для процесу прогнозування, незначний період прогнозу, відсутність системи моніторингу, аналізу і оцінки фактичного виконання прогнозних індикаторів і параметрів тощо [20].

Найбільше у 2016 році господарський потенціал та економіка Карпатського регіону страждає від геополітичного конфлікту. Перепонами на шляху розвитку стали: втрата міжгалузевих та логістичних зв'язків у регіональному та зовнішньоекономічному просторі, ускладнення міжнародних відносин із країною-основним торговельним партнером (РФ), недоступність енергетичної сировини (вугілля), суттєве зростання інвестиційних ризиків та негативних очікувань населення. Але, також значний негативний вплив на економіку України у 2016 році справляють і накопичені системні диспропорції, наслідками яких стали девальваційні та інфляційні шоки [7].

Законодавча база для прогнозування розвитку регіонів України складається з Конституції України, Законів України та підзаконних нормативно-правових актів.

Становлення цілісної системи прогнозування та планування в Україні на державному рівні розпочалося з прийняттям Закону України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України» від 23.03.2000 № 1602-III, який визначає основні форми державного планування, порядок їх розробки та реалізації [8].

Проте, враховуючи різноманітність та широкий спектр завдань розвитку регіонів поділімо нормативно-правові акти на три рівні: загальнодержавний, регіональний (місцевий) та галузевий.

З метою забезпечення реалізації державної політики щодо стимулювання розвитку господарського потенціалу регіонів, проведення комплексу правових, організаційних, наукових, фінансових та інших заходів, спрямованих на досягнення сталого розвитку регіонів на основі поєднання господарських, соціальних та екологічних інтересів на загальнодержавному та регіональному рівнях, максимально ефективного використання господарського потенціалу регіонів в інтересах їх жителів та держави в цілому, на виконання Закону України «Про стимулювання розвитку регіонів» від 08.09.2005 № 2850-IV [12] Кабінетом Міністрів України затверджується Державна стратегія регіонального розвитку.

У табл. 1. наведемо приклади стратегій та програм стратегічного управління розвитком господарського потенціалу Карпатського регіону двох рівнів, а саме загальнодержавного та місцевого.

Нормативно-правові документи стратегічного управління розвитком господарського потенціалу Карпатського регіону*

№ з/п	Назва документа	Тип, номер та дата прийняття
Загальнодержавний рівень		
1	Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України	Закон України від 23.03.2000 р. № 1602–III
2	Про розроблення прогнозних і програмних документів економічного і соціального розвитку та складання проекту державного бюджету	Постанова Кабінету Міністрів України від 26.04.2003 р. № 621
3	Про схвалення Прогнозу економічного і соціального розвитку України на 2016 р. та основних макропоказників економічного і соціального розвитку України на 2017 – 2019 рр	Постанова Кабінету Міністрів України від 05.08.2015 р. № 558
4	Про схвалення Концепції вдосконалення системи прогнозних і програмних документів з питань соціально-економічного розвитку України	Розпорядження Кабінету Міністрів України від 04.10.2006 р. № 504-р.
5	Про Стратегію сталого розвитку “Україна – 2020”	Указ Президента України від 12.01.2015 р. № 5/2015
6	Про схвалення Прогнозу економічного і соціального розвитку України на 2016 рік та основних макропоказників економічного і соціального розвитку України на 2017-2019 роки	Постанова Кабінету Міністрів України від 05.08.2015 № 558
Регіональний рівень		
7	Про стимулювання розвитку регіонів	Закон України від 08.09.2005 р. № 2850–IV
8	Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року	Постанова Кабінету Міністрів України від 06.08.2014 р. № 385
9	Про затвердження Порядку розроблення, проведення моніторингу та оцінки реалізації регіональних стратегій розвитку	Постанова Кабінету Міністрів України від 16 листоп. 2011 р. № 1186

* складено автором на основі [8-15]

Сам результат оцінки ефективності стратегії розвитку регіонів залежить від якості розробленої стратегії. Ознаки якісної стратегії:

- націленість (наявність конкретних цілей);
- можливість виконання (реалістичність);
- внутрішня структурність та узгодженість;
- концептуальна ясність, логічність і простота формулювання оперативних цілей;
- гнучкість (можливість корекції у будь-якій частині без шкоди цілісності);
- достатня (але не надмірна) деталізація;
- оптимально вибраний часовий горизонт;
- конкретні терміни реалізації цілей;
- раціональний рівень ризику;
- простота і зрозумілість завдань у межах програм та проектів [10]

Головним аспектом розробки стратегії розвитку господарського потенціалу регіону є соціальний аналіз. Стратегія розвитку виступає проектом реалізації інтересів громадян. Розрізняють наступні елементи соціального аналізу [4]:

1. Визначення регіону, розмірів території, яка перебуватиме у сфері впливу проекту.

2. Характеристика етнічно-культурного середовища, демографічного та соціально-економічного стану регіону проекту.

3. Проектування соціального середовища та розроблення стратегії забезпечення підтримки проекту населенням регіону.

4. Пошук та залучення до розробки проекту всіх зацікавлених осіб, сприяння ефективним комунікаціям між учасниками проекту.

5. Проведення моніторингу змін у соціологічній сфері проекту та вивчення його соціальних наслідків.

У найближчому майбутньому має бути два етапи розвитку господарських потенціалів регіонів: етап економічного зростання (переважно виробничий розвиток) та етап екорозвитку. На першому етапі стратегії комплексного сталого розвитку завдяки економічному зростанню мають бути досягнутими певні, заздалегідь визначені рівні доходу населення, підприємств, регіо-

ну та держави в цілому, зменшено рівень безробіття, вжито заходів щодо покращення рівня загальної освіти і культури населення, у тому числі екологічної культури. У розрізі існуючих світових стратегій розвитку пануючою для цього етапу може бути визнана стратегія зростання виробництва (доповнена певними екологічними заходами).

Отже, управління стратегічним розвитком господарського потенціалу регіону впливає з місії регіону, стратегічних цілей, що формують загальну стратегію розвитку регіону. Для стратегічного управління розвитком господарського потенціалу регіону необхідно провести оцінку потенціалу, що включає стан і розвиток; ефективність використання і формування, які базуються на застосуванні SWOT-аналізу, що включає в себе аналіз сильних та слабких сторін, а також можливостей та загроз. Далі проводиться визначення можливостей вдосконалення потенціалу, формування оптимальної структури потенціалу на базі синергійної взаємодії його структурних складових відповідно до стратегічних цілей, формування стратегії розвитку потенціалу на базі обраної альтернативи розвитку регіону, реалізація стратегії розвитку господарського потенціалу, контроль і оцінка результатів реалізації стратегії розвитку потенціалу та досягнення цілей.

Висновки. З даного дослідження ми можемо здійснити наступні висновки та пропозиції, які сприятимуть ефективному розвитку господарського потенціалу Карпатського регіону та його

ефективному стратегічному управлінню. На нашу думку, найбільш перспективним напрямками удосконалення стратегічного управління господарським потенціалом Карпатського регіону є: 1) повне державне сприяння створенню великих інноваційних корпорацій (державних, чи з значною часткою державної участі); 2) забезпечення якомога більше сприятливих умов з метою забезпечення інвестування провідними зарубіжними корпораціями у започаткування своїх підрозділів в нашій державі, а також підписання коопераційних договорів з вітчизняними підприємствами; 3) всебічне стимулювання провідного українського підприємництва до здійснення інвестицій у високотехнологічне виробництво; 4) сприяння розвитку малого бізнесу з метою пом'якшення перерозподілу і вивільнення трудових ресурсів держави під час структурної перебудови економіки; 5) сприяння розвитку середнього бізнесу з метою реалізації інтрепренерських функцій під час реалізації інноваційних проектів з більшими корпораціями, а також задоволення внутрішніх потреб ринку; 6) розвиток державно-приватного партнерства, як провідного напрямку взаємодії із державою та бізнесом; 7) посилення соціальної відповідальності бізнесу в Україні.

Перспективними напрямками наших подальших розвідок у даному напрямку буде розробка моделі ефективного стратегічного управління господарським потенціалом Карпатського регіону.

Література

1. Василенко В. А. Стратегічне управління : навчальний посібник / В. А. Василенко, Т. І. Ткаченко. – К.: ЦУЛ. 2003. – 240 с.
2. Диха М. В. Принципові підходи до визначення стратегії соціально-економічного розвитку держави / М. В. Диха // Економіка України. – 2013. – № 2. – С. 29–37.
3. Іванова Н. С. Стратегічне управління Запорізьким регіоном як інструмент забезпечення сталого економічного розвитку / Н. С. Іванова // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії. – 2012. – Вип. 50. – С. 120–128.
4. Костюк І. В. Поняття стратегії економічного розвитку країни: соціальний вимір / І. В. Костюк // Науковий вісник НЛТУ України. – 2014. – Вип. 24.10. – С. 212–218.
5. Мавко П. Стратегічне планування розвитку територій [Електронний ресурс] / Режим доступу: msdp.undp.org.ua/data/.../8%20strategic%20management_частина3
6. Мартиненко М.М. Стратегічний менеджмент: підручник / М.М Мартиненко, І.А. Ігнатівса. – К.: Каравелла, 2006. – 320 с
7. Прогноз економічного і соціального розвитку України на 2016–2019 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=7ed552ec-52f3-4338-8ef331a2066df32d&title=PrognozEkonomichnogoISotsialnogoRozvitkuUkrainiNa2016-2019-Rok>
8. Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України : Закон України від 23.03.2000 р. № 1602-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1602-14>
9. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 р. : Постанова Кабінету Міністрів України від 21.07.2006 р. № 1001 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1001-2006-%D0%BF>
10. Про затвердження Порядку розроблення, проведення моніторингу та оцінки реалізації регіональних стратегій розвитку : Постанова Кабінету Міністрів України від 16 листоп. 2011 р. № 1186. – Режим доступу : zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1186-2011-%D0%BF

11. Про розроблення прогностичних і програмних документів економічного і соціального розвитку та складання проекту державного бюджету : Постанова Кабінету Міністрів України від 26.04.2003 р. № 621 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/621-2003-%D0%BF>
12. Про стимулювання розвитку регіонів : Закон України від 08.09.2005 р. № 2850-ІУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.rada.gov.ua
13. Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020» [Електронний ресурс] : Указ Президента України № 5/2015 від 12.01.2015 р. — Режим доступу : <http://www.president.gov.ua/documents/18688.html>
14. Про схвалення Концепції вдосконалення системи прогностичних і програмних документів з питань соціально-економічного розвитку України : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 04.10.2006 р. № 504-р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/504-2006-%D1%80>
15. Про схвалення Прогнозу економічного і соціального розвитку України на 2016 р. та основних макроекономічних показників економічного і соціального розвитку України на 2017 – 2019 рр. : Постанова Кабінету Міністрів України від 05.08.2015 р. № 558 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/558-2015-%D0%BF>
16. Рохчин В. Е. Проблемы научного обеспечения стратегического планирования развития муниципальных образований / В. Е. Рохчин, К. Н. Знаменская. – СПб: Северо-Западный филиал РНЦГМУ, 2000. – 361 с
17. Скібіцький О. М. Стратегічний менеджмент : навчальний посібник / О. М. Скібіцький. – К.: Центр навчальної літератури. 2006. – 312 с
18. Шершньова З. Є. Стратегічне управління / З. Є. Шершньова, С. В.Оборська. – К. : КНЕУ. 1999. – 320 с.
19. Швайка Л. А. Державне регулювання економіки : навч. посібн. / Л. А. Швайка. – К. : Вид-во «Знання», 2006. – 435 с.
20. Ярошенко І. В. Аналіз стратегічних підходів і проблемні питання щодо організації прогнозування соціально-економічного розвитку в країнах ЄС та Україні [Електронний ресурс] / І. В. Ярошенко, І. Б. Семигуліна // Проблеми економіки. – 2015. – № 3. – С. 99–107.